

Naslov originala:

Taivas

Piia Leino

Copyright © Piia Leino, 2018

Published originally in Finnish by Kustantamo S&S

Published by agreement with Helsinki Literary Agency

Copyright © 2021 ovog izdanja Kontrast izdavaštvo

Za izdavača:

Vladimir Manigoda

Uredništvo:

Jelena Nidžović

Anja Marković

Prevod:

Jasmina Teofilović

Lektura i korektura:

Kontrast izdavaštvo

Dizajn korica:

Katarina Mrčela

Prelom:

Anica Lapčević

Štampa:

F.U.K. d.o.o.

Tiraž:

1200

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

PIA LEINO

NEBESA

Prevod sa finskog: Jasmina Teofilović

KONTRAST

Beograd, 2021.

Antonu

*Odozgo s litice dete je pohrlilo,
pohrlilo je majci,
sa sjajem u očima reklo:
video sam zemlju nebesku.*

*„Šta to govoriš, maleno moje,
što dolaziš s neba, izdaleka?
Gde si video blaženi svet?
Reci, zlatna jabuko.”*

*Dugo sam stajao na grebenu planinskom,
prema severoistoku gledajući,
plavetnu sam močvaru video,
daleku borovu šumu.*

*Iz krošnji je izranjao brežuljak lep,
tamo je sijao divan dan,
ka brežuljku juri brz,
pozlaćen put.*

*Video sam ovo i srce mi je zaplamtelo,
suze su potekle niz obraze,
i nisam razumeo zašto sam plakao,
al' video sam zemlju nebesku.*

*„Ne, dete moje; to plavetnilo jeste
visoka dvorana nebeska,
tamo svetiljke, zlatne krune sjaje,
tamo je sedište Božje.”*

*Ne, nego tamo gde na nebeskoj obali
daleke šume pohode duhovi,
tamo postoji srećni svet,
tamo je zemlja blaženih.*

PRVI DEO:

SIVO

Kad mora da odmara oči, Akseli gleda u četvorougao gde su prosjaci.

U početku ih je bilo četiristo, po sto na svakoj strani Pijačnog trga u Hakaniemiju, ali možda su neki već umrli. Njih smeštaju suprotno od ulice Siltasari, u smeru kazaljke na satu. Poslednji red ne može da stane u pijačnu halu, pa spavaju na trgu u izbledelim narandžastim šatorima i zelenim kantama za smeće. Na jednoj oborenoj kanti nema poklopca, na njegovom mestu visi crvena karirana mušema.

Već je april, ali prosjaci su i dalje umotani u debele tkanine, nalik smotuljcima. S mora duva ledeni vetar koji i Akseli oseća, iako ne izlazi napolje. Studen sa patosa grize za zglobove, podiže se uz telo i premešta u misli u obliku tuge.

Sedi ispred prozora, podiže koleno i savija laktove oko njega, vraća se u prvobitni položaj, i ponavlja pokret na drugom kolenu. Pokret već zamara, ali on izgovara, istina u sebi ali tako snažno da se glas skoro može čuti: o-sam, de-vet, de-set.

Vežbe za održavanje radne sposobnosti nisu prijatne, ali su neophodne. Postoji cena koja se plaća za to što živimo u telu. Prema uputstvu Svetlosti, mišići su materijal za vajanje uma, zbog čega se u njih mora ulagati rad. O vajanju uma još pre sto godina govorio je poznati trkač, leteći Finac, čijeg imena baš sad ne može da se seti. U svakom slučaju, taj Finac je sigurno znao isto što i on, da je telo briga koju um vuče za sobom.

Akseli menja pokret: prvo vrhom prsta pritiska hladan pod, a onda podiže nožni prst prema plafonu. Krckanje u leđima je skoro prijatno. Prosjaci sede i ne pomeraju se kad se prva grmljavina začuje negde iz daljine. Na jakoj kiši trg se prazni, ali stražari još dremaju uza zid pijačne hale, možda spavaju. Njih je dvojica i pada mu na pamet kako bi ljudi s trga mogli da ih napadnu, odzmu im oružje i pobiju ih. Ipak je jasno da se tako nešto neće dogoditi. Ko bi još imao snage da se buni, i zašto?

Kiša šušti po zemlji i osvežava stražare, koji ustaju i rukom pozivaju gomilu odrpanaca da učine isto. Narod počinje da se sliva unutra, kapi kiše udaraju u prozor, ali on to jedva da i primećuje. Nastavlja pokrete u istom ritmu, dok se misli slobodno roje. Nekad je grmljavina valjda bila samo leti. Nije siguran, ali seća se polja zobi kod bake i dede, iznad kojih je sevalo, kao i da je to onda bilo retka, uzbudljiva pojava. Sad nebo puca duže od pola godine u kišnoj sezoni i grad na uobičajen način tutnji ispod pukotina.

Akseli ostaje bez daha, zatiljak oseća kao šupljinu, krv ne može da prati ritam pokreta. Mora ovo da radi, svaki pokret dvadeset puta. Ako nije radno sposoban, ne može da obavlja posao, a ako ne obavlja posao, Univerzitet mu neće plaćati pet sati boravka na Nebesima svakog dana. Bez Nebesa, postoje samo zidovi pocrneli od ubijenih komaraca i dostavljač koji donosi hranu jednom nedeljno. Hoće li do kraja života zuriti u pijacu i grickati kašu od cvrčaka ili će se usuditi da otvori prozor i skoči u prazno? Da li bi sa ove visine umro odmah, ili bi ležao na zemlji dok se ne ugasi?

Sprema se da radi vežbe za trbušne mišiće, pa stavlja presavijen peškir preko izgrebanog parketa jer kičma ne može da izdrži na podu. Velika muva se usred pokreta zaleće prema njegovom licu, ometajući ritam i proračun, zbog čega se uspaničio. Ne želi da napravi ni jedan pokret više ili manje, pošto vežba uspeva samo sa propisanom merom. Pravi još nekoliko neophodnih ponavljanja i pada na pod, ispod kreveta vidi uginulu bubašvabu nasred prašine i seća se kako ju je video mnogo puta ranije.

Kad suze krenu da liju, Akseli shvata da su sve vreme bile na površini. Mogao bi do kraja života da ostane na podu, sklupča se zajedno sa bubašvabom, ali ga na Nebesima čekaju blaga kiša i vetar i poj ptica; možda još nije spreman da odustane.

Naglo se ispravlja i oznojen seda u fotelju, podiže naočare s poda i stavlja ih na oči. Sat i po novih vežbi za radne sposobnosti i Nebesa. Mogao bi ih uraditi, samo kad bi se prvo setio gde je stao.

Lejdi Gaga izlazi iz bazena u kožnom kostimu sa jednom naramenicom i čudnom kacigom, igra karte, trza kukovima na ležaljci za plažu i intenzivno pilji u kameru kao da ga poziva daleko u igru koja je davno prošla. Tempo muzičkog spota oduzima dah, ritam je razarajuć: Lejdi Gaga je u drugoj odeći, sada pozira u krugu sa kartama, sa ogromnim psima i grupom ljudi koja pleše, i sve vreme se sve vrti oko nje i njenog zračenja i oko toga šta Akseli misli o tome šta je seksualno privlačno. Ženska lepota se u to vreme isticala oskudnom odećom, posebnom frizurom i šminikom, a Lejdi Gaga je svega toga imala u izobilju.

Akseli je gledao snimak na desetine puta. Izgledao mu je sve odvratniji i nasrtljiviji. Tipično za to vreme, video-spot nastoji da privuče gledaočevu pažnju beskonačnim nizom vizuelnih stimulansa. Tek je virtuelni svet uspeo da zaokupi sva čula i iskoristi povratne biološke informacije, čime je hranjenje podsticajima dovodio do meditativnog nivoa. Umirujuće zadovoljstvo zamenilo je požudu razdražljivog zadovoljstva.

Akseli navlači pokrivač na sebe u hladnoj sobi i pokušava da se usredsredi, ali od misli ne može da vidi celinu. Danima je kroz naočare gledao muzičke spotove, igrane i smešne kratke filmove, koje su nazivali pornografijom. Na nekim snimcima se odmah počinjalo sa akcijom, ali najčešće se stavljao fokus na ono što joj je prethodilo: žene se ukrašavaju, a muškarci odmeravaju snagu u scenama tuča. U nekim igranim filmovima dobija se potomstvo, ali se o tome retko govori.

Na snimcima iz prelaza milenijuma nema ni najmanjeg nagoveštaja onoga što predstoji. Ljudi u njima cepte od strasti i bezumne ljubomore i užasno su zauzeti. Osim stupanja u polne odnose, motivisala ih je i mogućnost sticanja imovine. Raznobojne cipele i haljine uzbuđivale su osobe ženskog pola čak i više od mogućnosti parenja. Na jednom snimku, četiri žene upražnjavaju seksualne odnose sa grupom muškaraca u gradu Njujorku. Pre cunamija, razume se. Ipak, najveće zadovoljstvo za žene predstavljaju izlozi trgovačkih radnji sa neudobnim ženskim cipelama, čije posmatranje izaziva uzdahe i kršenje ruku.

Akseli je već morao da započne izveštaj, ali u glavi mu je bila magla. Nemoguće je zamisliti kako bi se pohlepa danas mogla kanalisati. Da li bi žene odbile Nebesa i nagrnule u grad da traže novu odeću i cipele? Da li bi tražile muževe, torte na sprat i snežnobeke haljine? Da li bi muškarci ubijali jedni druge?

Kako bi se on ponašao? Da li bi voleo da se pari ili ubija, da stiče osećaj moći kupovinom?

Akseli veruje da zna jedno pravilo: mogao bi da izađe iz svog stana, a ako bi to učinio, i neko drugi bi mogao da izađe. Ulice bi preplavilo mnoštvo ljudi koji ne bi trebalo da budu tamo. Nešto bi uradili, ali Akseli ne može da zamisli šta bi to bilo.

Ina stupi na popločanu ulicu i prene se od toplog prolećnog povetarca koji zaudara na pokvareno more, čorbu od galeba i smeće. U vetru se osećaju i čestice dima iz severnih gradova, u kojima loženje vatre na otvorenom nije zabranjeno. U četvrtima Svetlosti, Kartinkaupunkiju i Ulanlini, vetar nije potreban zato što struje ima bez prekida, a smeće sa ulica nekud nestaje.

Nebesa su tamnoplava, ista kao pre rata, ali i različita – sa svim su jednolična. Primorava sebe da se usredsredi i izbegne pukotine na asfaltu, pažljivo stupa klompama korak po korak, stiska svoju korpu tako da se pletenica od drške utisne u prste. Strah ne nestaje, ali su koraci pod kontrolom. Slike dolaze, kao i uvek, na otvorenom, blesnu i nestanu: savijeno telo na kaldrmi, smrad zadaha izgadnelog komšije, pobednička parada obrijanih glava. Najgore su one slike koje nije videla, nego ih stalno iznova zamišlja: očevi poslednji trenuci, zarobljeni Marijus.

Na Kaupatoriju je sve poznato. Tezge sa hranom su postavljene blizu Kolera bazena, prodavci stare odeće dežuraju pored puta. Vide se dva stražara sa bajonetima koji se presijavaju na suncu, obojica su muškarci već zašli u srednje godine. Mrzi ih iz navike, ali u njenoj mržnji nema snage.

Na pijaci se može videti nekoliko mušterija. Nagnuta žena stoji kod obližnje tezge i prstom bode galeba. Prodavac je složio ptice raširenih krila jedne preko drugih i Ini se čini da lete po stolu noseći jedna drugu na leđima. Zamišlja ih kako oblikuju

kolač na nebu, nalik na neku čudnu manipulaciju genima koja ih čini suviše velikim zalogajem za grabljivce. Crveno uokvirene ptičje oči otvorene su i još vlažne, bez sumnje sveže. Nekad je za jednog galeba mogla da plati koliko god je trebalo, da razdvoji kožu od mesa na uobičajen način, skuva ga na brzinu i oglođe svaki komadić mesa. To više nije potrebno. Hoće samo da ponudi Jalou nešto lako, kako bi ispunila svoje obaveze i bila ostavljena na miru.

Zaustavlja se kod sledeće tezge i pilji u tamne, okrugle hlebove, ali ne može da podigne pogled ka prodavcu. Teško joj je da otvori usta. Otvaranje.

– Cvrčci? – upita čovek.

Ina preleće pogledom preko muškarca koji je tako taman da liči na stranca. Naravno da ne može biti stranac, ali sama ta mogućnost je zapanjuje. Podseća je da iza zidova grada-države sigurno još ima stranaca i, možda, bivših Helsinčana, možda su tamo čak i majka, Miki i Marijus.

Muškarac je odmerava pogledom, procenjujući njenu platežnu moć.

– Pedeset maraka po komadu. Hoćeš da uzmeš?

Ona odmahuje glavom i udaljava se, uzmičući od prekomerne cene. Muškarac ju je prozreo. Oskudica primorava na oprez, zateže u ramenima i odražava se u očima, ali njeno bezumlje je kao pamuk koji usporava pokrete i zamagluje misli. Godine koje je provela kod svog hranitelja, Jaloa, omekšale su je.

Čežnja za Nebesima već je probada. Tamo bi bila u društvu, ali ipak sama. Na Nebesima nema oskudice i nema potrebe odlaziti u prodavnicu, niti gledati druge kao priliku za zaradu. Nema žurbe i cipela koje žuljaju.

Biću uskoro tamo, uverava sebe. Samo treba da sredim ono što treba.

Zaustavlja se kod tezge sa gotovim jelima, klimajući glavom starijoj ženi. Žena ima veliku bradavicu pored nosa, a linije oko usta su joj duboke, kao nožem urezane. Jedno bezbojno oko je

nekako oštećeno, skoro da je ostala samo beonjača. Ina se gadi njenog izgleda, ali hrana miriše na začine i beli luk i sigurno bi prijala Jalou. U kaši od ječmene prekrupe vide se skakavci, mlevene gliste, luk i šargarepa. Ina na neravnoj površini jela traži brašnene crve, ali ih ne vidi.

– Koliko?

– Četrdeset maraka porcija.

Kroz kičmu joj prolazi jeza kad shvati da je zaboravila kutiju. Činjenica da kutije nema nesumnjivo je strašna, ali ona ipak zaviruje u praznu korpu.

Trebalo bi uzeti kutiju, ali plače joj se od same pomisli na pešačenje tamo i nazad preko ulice Esplanada. Ne želi ponovo da obilazi oborene lipe, da vidi kako iz pukotine na asfaltu raste stablo breze, da se penje ispucalim kamenim stepeništem do četvrtog sprata, a da pritom zna kako odmah mora da ponovi isti put nazad, a onda ponovo da se vrati.

– Moram da kupim kutiju – prošapta.

Ženine usne se stiskaju, prsti hvataju ivicu stola, a Ina oseća njen bes, njeno uverenje da je ona štićenica mreže, i kao takva potpuno nesposobna. Njen jedini posao bio bi da nahrani domaćina ne rasipajući njegov novac, ali ona čak ni za to nije sposobna, jer samo mašta o umrtvljenom miru Nebesa, želi da lebdi nad prašumom, Normandijom, Pompejom, bilo kada i bilo gde, nad najlepšim mestima koja su nekad postojala ili i dalje postoje negde veoma daleko.

Žena klima glavom i pokazuje prema dvadesetak metara udaljenoj tezgi, na kojoj je hrpa kutija. Jedno oko gleda preko Ine na nebo, drugo u more, koje im je u stara vremena nudilo komade mesa za svaki obrok.

Pažljivo bira kutiju, prstom prelazi po spojevima i traži greške u brušenju. Na kraju kupuje drvenu brezovu kutiju koja na dnu, tačno na sredini, ima ovalni trag grane za 150 maraka. Pokušava da uveri sebe kako će je jednog dana odneti prosjacima na Hakaniemiju, iako zna da to nikad neće uraditi. U ormanu već

čeka desetak sličnih. Kad bi ona ili Jalo umrli, kutije bi ostale dok se zgrada valjda jednog dana ne bi srušila, a one bi ostale tamo, zdobljene u utrobi ormana.

Žena gunda nad posudom, ali je puni pažljivo, do vrha, i meri zajedno s poklopcem, naboranim palcem briše s nje odozdo zalepljeni pirinač. Uzima kutiju sa obe ruke i stavlja je na dno korpe. Kad podigne pogled, vidi kako žena pilji pravo u nju, ali ne kao da mrzi njene privilegije, već samo radoznalo.

Kod kuće uzima svoju kašiku iz ormana i direktno iz kutije jede trećinu ohlađenog rižota, liže kašiku i vraća je nazad u orman. Ostatak ostavlja na stolu da čeka Jaloa. Izaći će iz svoje sobe uveče ili u toku noći, kad ga glad primora na to, ili zbog toaleta, a onda će se odmah vratiti nazad. Ina ga sreće povremeno, u prolazu. U tim trenucima se pozdrave i bolno mimoiđu. Nekada, na samom početku, pokušali su da jedu zajedno, ali je to bilo suviše čudno i bolno. Prisustvo drugog suviše je podsećalo na one koje su izgubili.

U svojoj sobi, otkucala je šifru sefa i stavila naočare, ali nije imala volje da obuče odelo. Zavukla se pod pokrivač i posmatrala Alpe, koji su se ukazivali pred njom kao beli vrhovi. Zelenilo trave je tako intenzivno da se čini jestivim. Ona leži u visećoj mreži, iz doline se čuje klepetanje kravljeg zvona. Visoko sunce zamara svojim sjajem; zabija prste u njega i povlači ih nadole. Boje eksplodiraju do neba: narandžasta, crvena, žuta. Potiskuje polovinu sunca u senku i boje vatre se smiruju, horizont je u slojevima od svetloružičaste do tamnoplave i crne prošaran zvezdama. Pušta da sunce zađe kad mu je vreme, zatvara oči, ali ne može da spava.

Mladić je gurnuo penis u pitu sa jabukama, i pokušava da se usredsredi na tu aktivnost u trenutku kada mu otac ulazi u sobu. Akseli shvata da je to trenutak kada se treba smeјati, ali nije siguran kome. Da li je smešnija očeva zbunjenost, ili mladićeva zaprepašćenost, ili to što neko masturbira u piti? Namešta se u udobniji položaj, ali je zbog leđa prisiljen da ustane.

Skida naočare, spušta ih na krevet i masira slepoočnice. U sobi je iznenađujuće svetlo. Jasno se vide mrlje na zidovima, biljke dremaju u teglama na podu. Obuzima ga čežnja za povratkom na naočare, i iznenađeno uviđa da ne čezne samo za Nebesima, nego i za nerazumnim svetom filma. Na snimcima svi imaju samo jedan cilj – da u sigurnosti koju donosi film možda zaborave kako je postojanje uzaludno.

Akseli prilazi prozoru i posmatra neobično plavo nebo. Večernje sunce otkriva višegodišnju prašinu na staklu, i pruge, iza kojih u vidu tamne formacije sede prosjaci. Trg na kome žive, prastari narandžasti šatori i zelene kante za smeće čudno sijaju na prolećnom svetlu. Ispred pijačne hale vide se metalna ploča koja je pala na zemlju, slova PIJAČNA HALA i dve ljudske figure. Ploča s natpisom godinama leži na zemlji.

Akseli razmišlja o mladićima iz filma. Delovali su prilično otkačeno, ali ne i obeshrabreno. Da su živeli u Helsinkiju, sigurno bi podigli ploču sa zemlje, ako bi im to povećalo šanse kod žena. Izrađivali bi zamke za zečeve i zečja krzna, skupljali bi plastične